

3. Liturgia, ehtoollinen ja rippi

Liturgi

Liturgi on jumalanpalveluksen johtaja. Tehtävä edellyttää yhteistyötä koko messutiimin kanssa. Liturgi laatii messun käsikirjoituksen. Hän kutsuu ehtoollisavustajapapit, rippipapit sekä tarvittaessa 1–2 synnintunnustajaa. Liturgi ja messun kokoaja pitävät rukoushetken kappelissa ennen messua.

Liturgin tehtäviin kuuluu ennakkopalaveriinkin osallistuminen muun messutiimin kanssa.

Suunnittelukokoukset on hyvä aloittaa hyvissä ajoin ennen messupäivää, jotta tiimiläisten ajatukset virittyvät yhteiseen rukoukseen, hiljentymiseen ja hengelliseen rakentumiseen. Messun valmisteluun on hyvä varata riittävästi aikaa.

Liturgi kantaa luonnollisesti päävastuun messun liturgiasta, mutta sitä valmistellaan yhdessä kokoajan, musiikinjohtajan ja koko messutiimin kanssa. Messulauluja -kirjan lopussa tai Tuomasnetissä olevat mallit messun kulusta eivät ole sitovia, vaan liturgi voi soveltaa siellä annettuja vaihtoehtoja haluamallaan tavalla. Tärkeintä on, että liturgi, kokoaja ja musiikinjohtaja tietävät, miten messu etenee ja he välittävät tiedon muille vastuhenkilöille, erityisesti diavastaavalle, miksaajalle ja striimaajalle. Tämän takia tarvitaan erityinen liturgin käsikirjoitus. Liturgi ja kokoaja pitävät huolta myös siitä, ettei messun kokonaisuus veny liian pitkäksi. Suositus on, ettei messu kestäisi yli 90 minuuttia. Saarnan pituudeksi suositellaan enintään 10 minuuttia. Liturgi osallistuu alku- ja loppukulkueisiin saarnaajan rinnalla ehtoollismaljaa ja leipäästiaa kantaen sekä hyvästelee pääovella kirkosta lähtijöitä messun päätyttyä.

LITURGIN VASTUULLA OLEVAT TEHTÄVÄT (ellei toisin sovita)

Liturgin käsikirjoituksen laatiminen

- Messutiimin yhteisten keskustelujen jälkeen liturgi laatii messun kulusta yksityiskohtaisen käsikirjoituksen, johon löytyy esimerkit liitteistä 2a ja 2b.
- Liturgin käsikirjoituksen tarvitsevat liturgin lisäksi kokoaja, musiikinjohtaja, messuisäntä, miksaaja ja diavastaava.
 - Liturgi tai kokoaja toimittaa liturgin käsikirjoituksen diavastaavalle viimeistään pari viikkoa ennen messua. Hän tarvitsee sen tehdessään diaesityksen ja ohjeet striimaajalle.

Synnintunnustus

- Rippi voidaan toteuttaa Tuomasmessussa monella tavalla.
 - Perinteisesti Tuomasmessussa on ollut liturgin rinnalla kaksi maallikkoa synnintunnustajina. Liturgi kutsuu 1–2 synnintunnustajaa ja pyytää heitä saapumaan kirkkoon klo 15.45, jotta voi käydä heidän kanssaan läpi sen, miten toimitaan.
 - Synnintunnustuksena voidaan käyttää laulua, jolloin ei välttämättä tarvitse olla puhuttua synnintunnustusta.
 - Synnintunnustus voi sisältää myös Kyrie-hymnin tai katumushiljaisuutta, johon liturgin on hyvä lyhyesti johdatella.
 - Synnintunnustuksena voidaan käyttää valmiita rukouksia liturgin lukemana tai yhdessä seurakuntalaisten kanssa lausuttuna.
- Liturgi voi pyytää ehtoollisavustajia auttamaan ripin toteutuksessa ja ehtoollis- ym. rukousten lukemisessa. Synninpäästö ja ehtoollisen asetussanat ovat aina liturgin tehtäviä.

Ehtoollisavustajapappien kutsuminen

- Ehtoollista jakaa yleensä 5 jakoparia. Tarvittaessa jakoparien määrää lisätään tai vähennetään messun ennakoitujen osallistujamäärän mukaan.
- Tavoitteena on, että jakoparin muodostavat pappi ja maallikko. Mutta myös kaksi maallikkoa voi toimia jakoparina. Ehtoollisen jakajiksi olisi kuitenkin hyvä saada useampia pappeja liturgin lisäksi. Liturgi tai kokoaja pyytää ehtoollisavustajat sen mukaan kuin asiasta sopivat. Jos on vaikea saada ehtoollisavustajapappeja, tuomaspappi voi auttaa.
- Maallikkoavustajina voi toimia ehtoolliskoulutuksen saaneet ihmiset, joilla on Tuomiokirkkoseurakunnan kirkkoherran lupa jakaa ehtoollista. Kirkkoherran lupa voidaan pyytää tarvittaessa. Tuomasnetissä on luettelo luvan saaneista ehtoollisavustajina toimivista maallikoista, joista ehtoollisavustajavastaava (liite 1) kutsuu ja sopii etukäteen tasapuolisesti luvan saaneita messuihin. Hän ilmoittaa liturgille ja kokoajalle messuun tulevat maallikkoavustajat.

Etukäteisviesti ehtoollisavustajille

- Liturgi lähettää etukäteen pappi- ja maallikkoavustajille sähköpostiviestin, jossa
 - selvittää ehtoollisen jakoparit ja jakopaikat (tähän avuksi käsikirjan lopussa on kirkon pohjapiirros, johon voi paikantaa messun tehtävissä olevien nimet)
 - kysyy, ketkä neljä haluavat osallistua sielunhoitoon alttarilla ja ketkä kaksi öljyllä voitelemiseen saarnatuolin puoleisella ovella
 - ehdottaa / kysyy, ketkä kantaisivat evankeliumikynttilöitä tekstin lukemisen aikana
 - kutsuu ehtoollisavustajat kirkkoon siten, että he ovat alttarin takana albaan pukeutuneina klo 16, jolloin liturgi käy vielä yhdessä läpi heidän tehtävänsä.
 - pyytää pappiavustajia tuomaan oman alban ja stolan, jos mahdollista.
 - kutsuu ehtoollisavustajat mahdollisuuksien mukaan osallistumaan myös kirkkokokoukseen ja tuomasjatkoille.
- Esimerkki liturgin viestistä ehtoollisavustajille löytyy liitteestä 3.

Ehtoollisavustajien tehtävien läpikäynti

- Liturgi käy läpi ehtoollisavustajien tehtävät **messupäivänä klo 16 pääalttarilla**. Avustajien joukossa saattaa olla pappeja, jotka eivät tunne Tuomasmessun käytäntöjä, jolloin tarvitaan yksityiskohtaisempaa selitystä.
- Liturgi selvittää
 - ehtoollisen jakoparit ja jakopaikat sekä istumapaikat
 - ehtoollisaineiden täydennyskäytännön jakajille yhdessä isännän kanssa
 - että alkoholiton viini ja gluteeniton leipä jaetaan orkesterin puoleisella sivukäytävällä. Gluteeniton leipä annetaan vain pyydettyä erikseen kädellä kuin tavallinen leipä.
 - mm. lapsien ja muihin kirkkokuntiin kuuluvien siunaamisen. Ehtoollisvieras voi pyytää siunaamista laittamalla oikean kätensä vasemmalle olkapäälle. Tämän voi kertoa myös seurakunnalle ennen kutsua ehtoolliselle.
 - mitkä parit siirtyvät loppukulkueesta kummallekin sivuovelle ja pääeteiseen tervehtimään kirkosta lähtijöitä
- Joissakin tilanteissa ehtoollinen voidaan jakaa käyttämällä intinktiota. Siinä ehtoollisen jakaja kastaa ehtoollisleivän ehtoollisviiniin ja antaa sen ehtoolliselle tulijalle. Intinktiota voidaan käyttää esimerkiksi messuissa, joihin odotetaan tulevan runsaasti ehtoollisvieraita. Tällaisia ovat muun muassa tapahtumien yön messut. Intinktiota vaativa tilanne saattaa tulla eteen myös yllättäen. Esimerkiksi kirkon vesivahinko voi aiheuttaa sen, ettei ehtoollispikareita voi tiskata.
 - Intinktiosta on hyvä kertoa kirkkoväelle messun tai ehtoollisen alkaessa, sillä monet kokevat ehtoollisen jaon tällä tavalla epä mukavammaksi.
 - Gluteenittoman leivän jakajalla pitää ehdottomasti olla toinen viiniastia gluteenittoman leivän kastamista varten.
- Rukouspalvelusta ja öljyllä voitelemisesta on hyvä sopia jo etukäteen, ketkä ehtoollisavustajista osallistuvat rukouspalveluun alttarilla ja ketkä öljyllä voiteluun saarnatuolin puoleisella ovella rukousjakson aikana. Varsinkin öljyllä voitelu on sen verran vieras asia monille papeillekin, että siitä on syytä keskustella. Katso tarkemmin lukua ”Rukouspalvelijat”.

Rukoushetki kappelissa klo 16.30 ennen messua

- Messun toimittajat kokoontuvat yhteiseen rukoushetkeen toisen kerroksen kappeliin klo 16.30 ennen messua.
 - Kokoaja aloittaa rukoushetken rohkaisevalla puheenvuorolla.
 - Rukoushetkessä voidaan käydä osallistujien esittelykierron, jossa kukin kertoo nimensä ja missä tehtävissä toimii tänään messussa.
 - Rukoushetkessä voidaan laulaa muutamia tuomaslauluja (kappelissa on pieni lauluvihko), rukoilla yhdessä ja siunata tehtävissä olevat.
 - Ellei muuta ole sovittu, kokoaja aloittaa rukouksen ja antaa sen jälkeen muille mahdollisuuden rukoilla ääneen. Liturgi päättää rukouksen.
 - Liturgi ja saarnaaja voivat siunata vapaaehtoiset tehtäviinsä.
 - Lopuksi messuisäntä järjestää osallistujat kulkueeksi. Kulkueessa on ristinkantaja, kaksi alttarikynttilän kantajaa, raamatunkantaja sekä alttari-ikonin kantaja, sekä muut messun tehtävissä toimivat.
- Kokoaja ja liturgi vastaavat rukoushetkestä yhdessä keskenään sopimallaan tavalla.

Rippipappien kutsuminen

- Ripin vastaanottaminen on Tuomasmessussa papin tehtävä. Liturgi kutsuu 1–2 rippipappia ellei tiimissä toisin sovita. Rippipappi on tavattavissa tuntia ennen messun alkua ehtoollisen alkuun asti.

Synnintunnustajat

Liturgi voi kutsua synnintunnustajiksi 1–2 vapaaehtoista, jotka valmistavat etukäteen lyhyen, omasta elämäkokemuksestaan nousevan arkikielisen ja mahdollisimman vapaamuotoisen synnintunnustuksen. Omakohtaisuus, ilmaisun nasevuus ja ”rosoisuus” sopivat ohjeeksi synnintunnustuksen pohtimiseen ja toteutukseen.

Synnintunnustajat tulevat kirkkoon viimeistään klo 15.45 ja tarkistavat liturgin kanssa oman osuutensa alttarikaiteella sekä mikrofoniin käytön.

Synnintunnustajat osallistuvat vastuunkantajien yhteiseen **rukoushetkeen** klo 16.30 kappelissa ja **alkukulkueeseen**, jossa he **kantavat isoja alttarikynttilöitä** heti ristin kantajan jälkeen. Kulkueen saapuessa alttarille he laskevat kynttilänsä alttaripöydälle niille varatuille paikoille ja siirtyvät istumaan kirkon etuosaan.

Liturgin lausuttua kehotuksen **synnintunnustukseen** kaikki kolme siirtyvät **alttarikaiteen ääreen** ja polvistuvat: liturgi keskelle ja maallikot kummallekin puolelle. Liturgi aloittaa johdattamalla seurakunnan yhteiseen synnintunnustukseen ja synnintunnustajat rukoilevat omat rukouksensa. Välissä ja/tai lopuksi voi olla Kyrie-hymni, laulu tai katumushiljaisuus. Näiden aikana liturgi siirtyy alttarille lausumaan synninpäästön. Molemmat avustajat jäävät vielä polvilleen alttarikaiteelle. Synnintunnustajat vastaavat seurakunnan kanssa Aamen (ja tekevät ristinmerkin), minkä jälkeen he palaavat paikoilleen.

Messun lopussa loppulaulun alkusoiton aikana järjestäytytään **loppukulkueeseen**. Synnintunnustajat ottavat silloin **kynttilänsä** alttarilta ja asettuvat krusifiksin perään. Kulkueen tultua kirkon pääovelle he tulevat sivukäytäviä pitkin takaisin ja tuovat kynttilät sammutettuina takaisin alttarille.

Rippipappi

Ripin vastaanottaminen on Tuomasmessussa papin tehtävä. Liturgi kutsuu 1–2 rippipappia sen mukaan kuin messutiimissä sovitaan.

Rippipappi on tavattavissa tuntia ennen messun alkua ehtoollisen alkuun asti. Kirkkoon on hyvä saapua klo 15.45, jotta jää riittävästi aikaa valmistautua. Ripin vastaanottajana pappi pukeutuu joko albaan ja stolaan tai muuhun papin asuun, jotta viran tunnukset ovat tavalla tai toisella näkyvissä. Rippipapit eivät toimi ehtoollisavustajina.

Rippipapit päivystävät kirkon pääoven vieressä olevissa lasisissa keskustelutiloissa klo 16 alkaen ehtoollisenvieton alkuun asti. On huomattava, että tilojen äänieristys ei ole paras mahdollinen. Näkösuojina käytetään verhoja. Rippihuoneen ovella on kyltti, jossa lukee rippipappi ja ripin vastaanottavan papin nimi.

Kirkkosalivastaava kiinnittää rippihuoneiden opasteet ja pitää huolta, että niissä on tarvittava varustus: krusifiksi, Raamattu, virsikirjat ja nenäliinoja. Halutessaan ripin vastaanottaja voi ”sisustaa” huonetta omalla tavallaan. Palveluryhmän vastaava varmistaa, että tervetuloitovottajat osaavat opastaa ripittäytymään haluavat rippihuoneisiin.

Yksityinen rippi on verraten lyhyt kertaluonteinen sielunhoidollinen kohtaaminen, jonka tarkoituksena on vapauttaa ripittäytyjä häntä painavasta syyllisyydestä tai muusta taakasta. Rippi valmistaa ripittäytyjää ehtoolliselle. Tuomasmessussa yksityisen ripin kestoa on syytä rajata, sillä ripittäytyjiä voi olla useita. Ripin yhteydessä siis ei ole tilaa laajalle hoidolliselle keskustelulle, vaan tällaisen tarpeen ilmetessä on hyvä sopia uusi tapaamisaika tai ohjata ripittäytyjä eteenpäin apua saamaan. Toimintatavat kunkin ripittäytyjän kohdalla on käytännössä arvioitava aina tapauskohtaisesti.

Ehtoollisavustajat

Valkopukuisena ehtoollisavustajana toimiminen edellyttää papin tai diakonin koulutusta tai maallikoilta tuomasysteisin ehtoollisavustajakurssin suorittamista ja kirkkoherran lupaa. Messussa on yleensä 5 ehtoollisjakoparia, joissa on yleensä pappi ja maallikko.

Ennen messua

Ehtoollisavustajat saapuvat kirkkoon siten, että ovat alba päällä pääalttarilla klo 16 valmiina messun läpikäymiseen. Pappeja pyydetään tuomaan oma alba ja stola. Liturgin johdolla käydään läpi

- ehtoollisen jakoparit ja jakopaikat sekä istumapaikat. Jos ehtoollisavustajat eivät istu alttarin takana alusta lähtien, on sovittava, missä vaiheessa he siirtyvät istumaan paikoilleen alttarin taakse.
- pääalttarilla tapahtuva sielunhoito- ja rukouspalvelu sekä muut toimintatavat liturgian eri vaiheissa
- ehtoollisaineiden täydennyskäytäntö yhdessä isännän kanssa
- että alkoholiton viini ja gluteeniton leipä jaetaan orkesterin puoleisella sivukäytävällä. Gluteeniton leipä annetaan vain pyydetessä eri kädellä kuin tavallinen leipä.
- mm. lapsien ja muihin kirkkokuntiin kuuluvien siunaaminen. Ehtoollisvieras voi pyytää siunaamista laittamalla oikean kätensä vasemmalle olkapäälle.

Kaikkien messun toimittajien yhteinen rukoushetki on yläkerran kappelissa klo 16.30 ennen messua. Rukoushetken päätteeksi isäntä järjestää osallistujat kulkueeksi.

Messussa

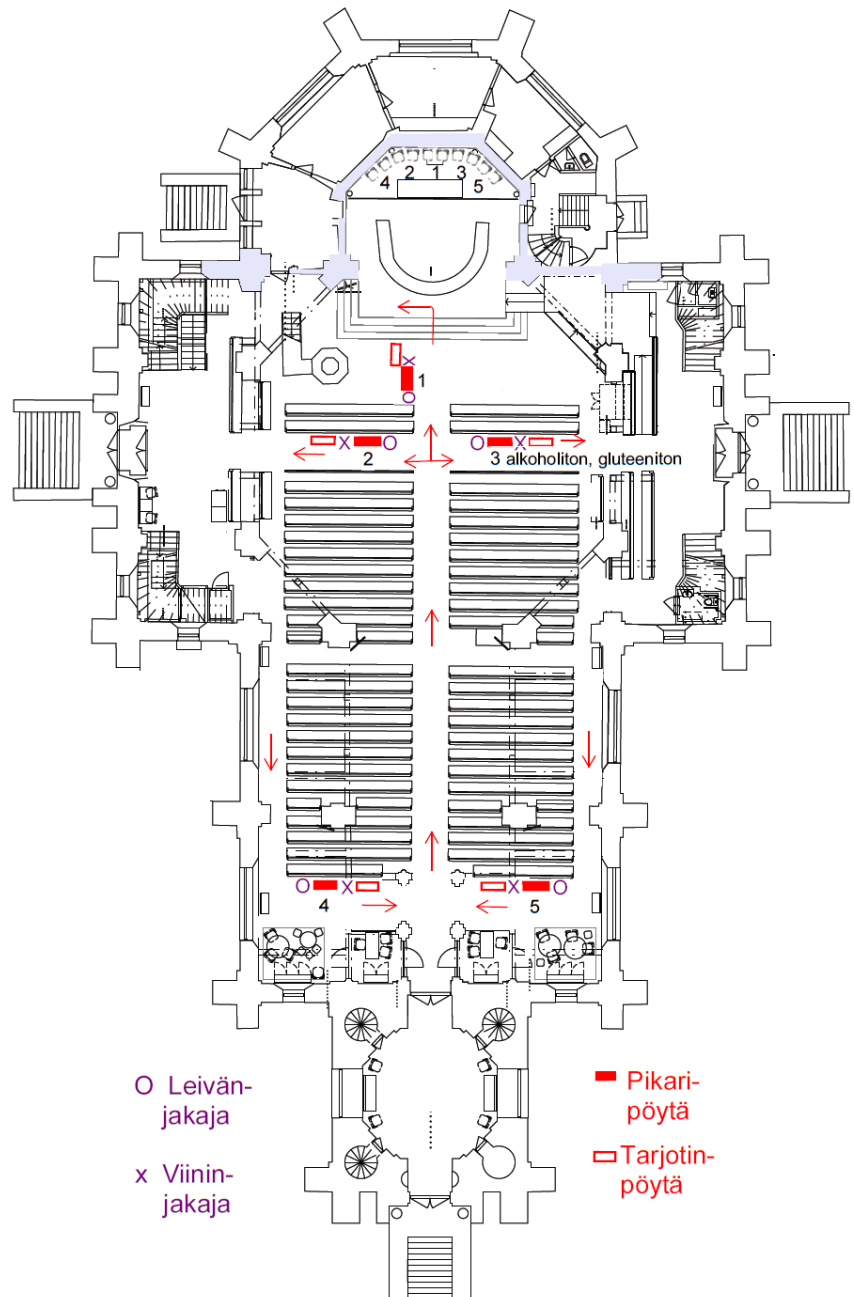
Alkukulkueessa ehtoollisavustajat kulkevat alboissaan kulkueen loppupäässä ennen liturgia ja saarnaajaa.

Rukousjakson aikana osa ehtoollisavustajista palvelee rukousavustajina pääalttarilla tai öljyllä voitelijoina kirkkosalissa puuston puoleisella ovella (ks. Rukouspalvelijat). Muut kiertelevät rukousjakson aikana eri puolilla kirkkoa ja ovat tarvittaessa valmiita keskustelemaan.

Evankeliumin lukemisen ajaksi kaksi ehtoollisavustajaa asettuu ison kynttilän kanssa lukijan molemmin puolin merkiksi evankeliumin valosta. He ottavat kynttilät alttarilta Halleluja -hymnin aikana ja siirtyvät lukijan rinnalle. Evankeliumin lukemisen jälkeen kynttilät palautetaan jälleen Halleluja-hymnin aikana alttarille.

Ehtoollinen on Tuomasmessun kohokohta.

- Ehtoollisen nauttiminen on ehtoollisvieraalle herkkä ja koskettava hetki. Ehtoollista jakavan on tärkeää tarjota ehtoollista vastaanottavalle kiireetön ja rauhallinen hetki sekä mahdollisuus katsekontaktiin. Ehtoollisen jakaja osoittaa katseellaan ja muilla tavoin keskittyvänsä kokonaan kulloinkin vuorossa olevaan ehtoollisvieraaseen.
- Ehtoollista jakaa yleensä 5 jakoparia. Tavoitteena on, että jakoparin muodostavat pappi ja maallikko. Mutta myös kaksi maallikkoa voi toimia jakoparina. Liturgi on yksi jakajista. Hän johtaa messun kulkua ja hoitaa pääosan messun liturgisista osuuksista.
- Alkoholiton viini ja gluteeniton leipä jaetaan orkesterin puoleisella sivukäytävällä. Gluteeniton leipä annetaan vain pyydettyä erä kädellä kuin tavallinen leipä.
- Ehtoollisvieras voi pyytää vain siunaamista laittamalla oikean kätensä vasemmalle olkapäälle.



Loppukulkueeksi järjestäydytään loppulaulun alkusoiton aikana. Tällöin liturgi ja saarnaaja ovat kulkueessa heti ristin jäljessä ja albpukuiset heidän jäljessään. Kulkueesta yksi pari siirtyy kummallekin sivuovelle ja yksi pääeteiseen hyvästelemään kirkosta lähtijöitä.

Rukouspalvelijat ja öljyllä voitelijat

Rukousjakson aikana 2–4 ehtoollisavustajaa toimii rukouspalvelijana, joka on valmiina rukoilemaan alttarille tai kirkon takaosaan tulevien kanssa ja antaa pyydettyä öljyllä voitelun. Kaksi rukouspalvelijaa antaa öljyllä voitelun saarnatuolin puoleisella ovella.

Rukouspalvelijoiden ja öljyllä voitelijoiden kanssa sovitaan tästä tehtävästä hyvissä ajoin. Ehtoollisavustajalla ei ole velvollisuutta toimia öljyllä voitelijana tai rukouspalvelijana. Rukouspalvelijana voi toimia, vaikka ei käyttäisikään sen yhteydessä öljyllä voitelua. Silloin vain jättää ottamatta öljyastian mukaansa alttarille siirtyessään. Jos rukoiltava silti kysyy öljyllä voitelua, hänet voi ohjata sellaisen rukouspalvelijan luo, jolla on öljyastia.

Öljyllä voitelijana toimiminen perustuu sekä omaan vapaaehtoiseen valmiuteen että toisaalta kutsuun tähän tehtävään. On toivottavaa, että öljyllä voitelijat löytyvät ehtoollisavustajien joukosta. Liturgi varmistaa, että öljyllä voitelijat voivat toimia tehtävässä turvallisesti mielin sen keskeisistä sisällöistä ja toimintatavoista tietoisina. Öljyllä voitelua on tarjolla rukoushetken aikana alttarilla ja puiston puoleisen oven läheisyydessä.

Messun rukousjakson aikana seurakuntalaisilla on mahdollisuus tulla pääalttarille tai kirkon takaosaan keskustelua ja esirukousta varten. Yleensä 2–4 ehtoollisavustajaa toimii rukouspalvelijoina. Liturgi sopii ennen messua ehtoollisavustajien kanssa näistä tehtävistä.

- Esirukousjakson alussa rukouspalvelijat siirtyvät seisomaan alttarikaiteen ulkopuolelle tai kirkon takaosaan ja varmistavat, että öljyastiat ovat saatavilla. Yksi rukouspalvelija voi sijoittua kirkon takaosaan kuoron puolelle ja loput alttarikaiteen ympärille. Alttarille tulija saa itse valita rukouspalvelijan, jolle hän haluaa asiansa kertoa.
- Rukouspalvelija esittäytyy tulijalle etunimellään. Tulijan annetaan kertoa rukousaiheensa ja häneltä voidaan kysyä, haluako hän kertoa etunimensä. Sitä voidaan käyttää keskustelussa ja rukouksessa. Henkilön puolesta rukoillaan vapaa, rukousaiheeseen ja tulijan elämäntilanteeseen sopiva rukous ja hänelle annetaan tilaisuus rukoilla itsekin. Lopuksi hänet voidellaan öljyllä, mikäli hän itse sitä haluaa, sekä siunataan. Monille riittää pelkkä keskustelu, rukous ja siunaus. Rukous voidaan toteuttaa myös yhteisenä hiljaisena rukouksena.
- Mikäli tilanne pyrkii venymään sielunhoidolliseksi keskusteluksi, asianomainen ohjataan jatkokeskusteluun rippipapin kanssa tai paremmalla ajalla esim. seurakunnan papin kanssa tai sovitaan itse myöhempi keskustelu-aika henkilön kanssa, mikäli hän sitä haluaa.

Alttarilla öljyllä voitelu tehdään pyydettyä, mutta sitä voi myös tarjota sopivassa tilanteessa.

Rukousjakson aikana seurakuntalaiset voivat tulla voideltavaksi öljyllä myös **saarnatuolin puoleisen oven läheisyyteen**. Molemmista paikoista **öljyllä voitelija** tekee oliiviöljyyn kostutetulla sormella ristinmerkin voitelua pyytävän otsaan ja lausuu sen yhteydessä jonkin seuraavista vaihtoehdoista:

- "Raamatun sanan mukaisesti voitelen sinut (alttarilla sanotaan etunimi) Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen (ristinmerkki). Halutessaan öljyllä voitelija voi lisäksi kohottaa kätensä siunaukseen ja lausua apostolisen siunauksen: "Herramme Jeesuksen Kristuksen armo, Jumalan rakkaus ja Pyhän Hengen osallisuus olkoon sinun kanssasi. Aamen."
- "Herramme Jeesuksen Kristuksen armo, Jumalan rakkaus ja Pyhän Hengen osallisuus olkoon sinun kanssasi. Aamen."
- "Kaikkivaltias, rakastava ja armollinen Jumala, Isä, Poika ja Pyhä Henki olkoon Sinun kanssasi." (Sovellettu Piispainkokouksen ohje 17.9.1985.)

Öljyllä voiteleminen on yhteisöllinen asia ja tehtävä. Siinä voitelun suorittajan persoona väistyy sivummalle. Jumala hoitaa ja siunaa. Salatun viisautensa mukaan Hän voi myös parantaa. Meillä ei kuitenkaan ole mitään valtuuksia sitä hänen puolestaan luvata. Öljyllä voitelussa emme vedä rajaa sairauden laadulle. Sisällöllisesti keskeisiä painotuksia ovat voima kestää kärsimys, Jumalan parantava läsnäolo, pelastus, suostuminen ristin kantajaksi, uskallus ymmärtää kipujen merkitys sekä virvoitus ja tuki hädässä.